

45/20 Tâhâ Suresi

1. “Tâ, Hâ” mukattaa harfleridir. Anlamı için bkz. www.fcr.com.tr/kuranaydinligi/hurufumukattaa

2. “Teşgâ” fiili meşakkat yüklenmek anlamına geldiği gibi insanları bir işe zorlamak baskı ve şiddet uygulamak anlamlarına da gelmektedir. Bundan dolayı müşriklerin ithamlarına cevap olarak geldiğini söyleyenler olmuştur (Maverdî, *en-Nüket*). Kanaatimizce Hz. Peygamber (s), insanların hidayete ermesini çok arzulamakta ve kendisini zorlamaktadır. Ayrıca kalabalık ve güçlü olan müşriklerin baskı ve şiddetine maruz kalmakta, bundan dolayı da güçlü olma arzusuna kapılmakta ve böylece insanların hidayete erdirilmesini ummaktadır. Ayetlerin bağlamına bakıldığında bu temennilere cevap olduğu sezilmektedir (Benzeri uyarılar için bkz. 50/Kaf 45; 88/Gaşiye 22).

3. “Arşa hükümrân olmak” deyimini için bkz. 7/A’raf 54.

4. Bu ayette geçen “söz” kelimesiyle marife/belirtili bir söz/vahiy kastedilmiş olmalıdır. “Bu sözü sen açıklamış olsan da onu indiren muhteşem gökleri ve yeri yaratan Allah’tır.” der gibi bir mesaj kendini sezdirmektedir.

5. Meşale kelimesi için bkz. 27/Neml 7; 28/Kasas 29.

6. Zikir kelimesi, hatırlamak, anmak, okumak, düşünmek, öğüt vermek, ibadet ve dua etmek, kadri yüce ve şerefli olmak anlamlarına gelmektedir. Burada geçtiği formda, “Beni anarak namaz kıl!” anlamına gelmektedir. Müşriklerin şirkle karışık namazını reddettiği gibi tahrif edilmeden önce Musa (as) dininde de namazın emredildiğini dile getirmektedir.

7. “Hafiye-yahfâ” fiili, gizlemek anlamına geldiği gibi gizli bir gerçeği ansızın ortaya çıkarmak anlamına da gelmektedir. Çünkü bu fiil iki zıt anlam içeren fiillerdendir (Zemahşerî, *Keşşaf*; Ebussuûd, *İrşad*; Maverdî, *en-Nüket*; İbn Atiye, *el-Muharrer*; Sealibî, *el-Cevahir*). Özellikle “Hafâ yahfû” fiili, şimşegin parlaması anlamına gelmektedir. “İhtefâ” fiili, mezarı gizlice açıp kefen çalmak anlamında kullanılmaktadır. Ayetin Hz. Musa’ya hitap olduğuna bakılırsa Tevrat’ta bu bilgilerin yer aldığı haber verilmektedir. Fakat mevcut Tevrat’ta bu bilgileri göremiyoruz. Çünkü Tevrat, tahrif edilmiş ve kıyametle ilgili bilgilerden arındırılarak dünyevileştirilmiştir.

8. Ayette göğsün (kalbin) açılmasından kasıt, akıl ve kavrayışın açılması mıdır, yoksa korku ve heyecanın giderilmesi midir, üzerinde durulması gereken bir konudur. Kanaatimizce ayet her iki anlamı da kapsar niteliktedir. Çünkü Kur’an aklın merkezi olarak kalbi, kalbin mekânı olarak da göğsü esas almaktadır. Ancak bu kalp bildiğimiz anlamıyla biyolojik kalpten ziyade psikolojik bir mekanizma olabilir. Kur’an’ın kastettiği akıl, beyni ve zihinsel faaliyeti içerir fakat içeriği bu ikisinden ibaret değildir. Çünkü akıl ve kalp, beyinden daha genel ve üstün bir konumdadır. Bu durumda beyin, aklın mekânı değil, yakın organı, duyularsa uzak organlarıdır (Razî, *Mefatihü’l-Gayb*, 26/Şuara 192-194. ayetlerin tefsiri). Kur’an’ın tasvir ettiği akıl ve kalp, beynin ve zihnin fonksiyonlarıyla birlikte vicdanın bilince dönük karar ve değerlerini de içermektedir.

Dolayısıyla insan, zihninden geçenlerden değil, aklında ve kalbinde verdiği kararlardan sorumludur. Yani tavır ve tutuma dönüşmüş düşüncelerden sorumludur. İnsan, söylediği yalanın yalan olduğunu zihnen bilir, vicdanen onaylar; fakat bu yanlış kanaati kalbini eğilterek, vicdanını susturarak dile getirir ve bundan da sorumlu olur. Böyle bir akıl, kuru bir zihinsel işlemde ibaret olmayıp, duygusal ve değersel yargıları da içeren daha karmaşık bir aygıt olduğu için “kalbin genişlemesi” deyimini hem algı kapasitesinin genişlemesini, hem de cesaret ve yüreklilik sahibi olmayı aynı anda içerebilir. Dildeki düğümün çözülmesi de korku ve heyecanın yenilmesi, konuşmanın akıcı ve etkili hale gelmesi anlamına gelebilir. Bu üç ayet, nitelikli bilgi ile duygu, tavırla davranış arasındaki orantıyı gündeme getirmektedir (Bkz. 26/Şuara 12-14).

9. Allah’ın sevgi lütfu deyip geçmemek gerek. Allah kendi yolunda olanları düşmanlarının gözünde bile sevimli hale getirebilmektedir “İman edip salih amel işleyenler için Rahman olan Allah bir sevgi yaratacaktır.” (19/Meryem 96).

10. Ayet mucize demektir. Hz. Musa’ya verilen mucizeler inkârcıları helak eden felaketlerdir (43/Zuhuruf 48). Dolayısıyla buradaki selam güvende olma müjdesidir.

11. Akıl sahipleri ifadesi yerine sağduyu sahipleri demek de mümkündür. “Nühâ” kelimesi akıl anlamına geldiği gibi yasak ve işin neticesini düşünmek anlamına da gelmektedir. Ayet veya mucize dediğimiz şey de ancak düşünce sahibi, duyarlı insanlara ibret ve ders verebilir.

12. İnsanın toprağa dönüşü, oradan yaratılmasının, topraktan yaratılması da yeniden yaratılmasının kanıtı sayılmaktadır.

13. El ve ayakların çaprazlama kesilmesi, sağ el ile sol ayak veya sol el ile sağ ayak olmak üzere el ve ayaklardan birer tanesinin kesilmesi kastedilmektedir. Orta Doğu toplumlarında uygulanan kadim cezalandırma yöntemlerinden birisidir. Hurma ağaçlarına asma tehdidi ise suçlunun el ve ayaklarını haç (salip) şeklinde yapılmış ahşaba çivileyerek ölüme terk etme cezasıdır. Ayetin devamında sürekli işkenceden bahsedilmesi ve asmak anlamında “salb” kelimesinin kullanılması, gırtlaktan boğacak şekilde asma değil, haça germe cezasına işaret etmektedir. Hz. İsa’ya uygulandığı iddia edilen ceza ve Kur’an’da Allah ve Rasulüne harp açanlar için öngörülen ceza da buna benzemektedir (5/Maide 33).

14. Allah’ın hayırlı ve sürekli oluşu, 71. ayette işkencesinin daha üstün ve daha uzun olduğunu iddia eden Firavun’un sözlerine cevap niteliğindedir. Allah mutlak hayır sahibi ve sonsuzdur.

15. Adn cennetinin anlamı için bkz. 38/Sad 50.

16. Buradaki sözleşme, Allah’ın onlara başarı ve ebedi kurtuluş vaadine karşılık onların uyacakları yükümlülükleri de içermektedir. 81 ve 82. ayetlerde de bu sözleşmenin içeriğine dair bilgi verilmektedir.

17. Kır bitkileri diye çevirdiğimiz “Menn” kelimesinin anlamı için bkz. 7/A’raf 160; 2/Bakara 57.

18. Bu ayette peş peşe sıralanan dört kavram, insanın olumlu yönde gerçekleştireceği dönüşüm ve gelişim sürecini özetler mahiyettedir: Tevbe, iman, salih amel ve hidayette devamlılık. Yanlıştan duyulan pişmanlık, hakka duyulan güven ve teslimiyet, bu imanın

güzel davranışlarla canlandırılması ve bu hayat tarzının ölünceye dek istikrarlı bir süreç mantığı ile sürdürülmesi!

19. Bu bölümde Hz. Musa serüveni çok kısa özetlendiği için 83 ve 84. ayetlerdeki değinilerin anlaşılması ayrıntılı bilgi gerektirmektedir. Bu olay Hz. Musa'nın 40 günlük bir süre için Tur dağına çağrılmasına denk gelmektedir (7/A'raf 142-148). Musa (as) kavminden 70 kişiyi de bu görüşme için seçmişti (7/A'raf 155). Bu kıssanın daha geniş özeti için bkz. 7/A'raf 103-178. ayetler.

20. Gazab ve esef, kızgın ve üzgün olmak anlamındadır (7/A'raf 150).

21. Allah'ın İsrailoğullarına vaadi, yaptıkları iyiliklere karşı başarı ve kurtuluşa erdirmeye, ahdi bozmaları durumunda gazapla muamele etme şeklinde iki sonuç barındırmaktadır. Vaadin uzun süreli görünmesi, kurtuluştan ümitsiz olmak veya gelecek azabı uzak görmek anlamlarına gelmektedir ki her iki durumda da duyarsız davranmakla sonuçlanmaktadır.

22. İsrailoğulları, Mısırlılardan kaçırdıkları kıymetli eşyaları Musa'ya haber verdiklerine göre bu durum Hz. Musa'dan habersiz gerçekleşen bir olay olarak gözükmektedir. Oysa Tevrat'ta bu gasbın, Hz. Musa'nın emriyle gerçekleştirildiği dile getirilmektedir.

23. Bir önceki ayete bakılırsa Samirî'nin çıkardığı heykel, Mısır'dan aşırılan heykellerden biri olmalı. Söz konusu heykelin buzağı mı yoksa boğa heykeli mi olduğu araştırılmaya muhtaç görünmektedir. Çünkü buzağının sıfatı olan "Huvar" kelimesi, "Ha"sı noktalı olursa hayvanın çıkardığı ses, noktasız olursa hayvan yavrusu anlamına gelmektedir. Bu iki ihtimale göre buzağı, ya ses çıkaran bir özelliğe sahipti ya da yanında yavrusu bulunan sıradan bir heykeldi. Buzağıda olağanüstü bir farklılık gördükleri için Allah'a verdikleri söze muhalefet edip ahdi bozmuş olabilirler.

24. Bugün mevcut olan Tevrat çevirilerinde buzağıyı Harun'un yaptığı anlatılmaktadır. Bu ayet, onların iddiasını reddetmektedir.

25. Harun (as), İsrailoğullarının Musa ile kendisinin arasını açmaya çalıştıklarını hissetmiş durumda olduğu için böyle bir ifade kullanmaktadır.

26. Samirî'nin anlattıklarına bakılırsa İsrailoğulları, Samirî'nin gördüğü inceliği görmemişti. Tefsirciler genelde Samirî'nin verdiği bilgileri doğru kabul ederek yorumlarını ona dayandırır. Anlattığına göre güya o Ruh'ul-Kudüs'ün izlerindeki kuru otların yeşerdiğini fark etmişti ve o izden bir avuç alıp süs eşyalarının üzerine atmıştı (Zemahşerî, *Keşşaf*). Fakat devamındaki ayetlere bakılırsa buzağı konuşmuyordu ve onların sorularına cevap vermiyordu. Bu durum Samirî'nin yalanını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Ebu Müslim el İsfehanî ve Razi'nin yorumları önemli ipuçları sunmaktadır. Çünkü putperest Samirî, kimsenin görmediklerini gördüğünü ve peygamberin izinden gittiğini söyleyerek yağcılık yapmaktadır (*Mefatihul-Gayb*). Dahası yaptığı büyücülüğü temellendirmek için Hz. Musa'dan büyücülük öğrendiğini îma etmektedir. Mısır'dan getirdiği böğüren buzağı heykelini tanrı diye lanse edip insanları aldatmaktadır. Kendi ifadesiyle bu, nefsine hoş gelmiştir, mahir görünmek istemiştir (Sarmış, "Bazı Ayetlerin Çevirisi ve Yorumlanması Üzerine", *Eskişeni*, sayı 26, Bahar 2013, s. 201-239, sayı 28, Bahar 2014, s. 177-222).

27. Samirî'ye vebalı muamelesine benzer bir tecrit uygulandığı ve yalnızlaştırıldığı anlaşılmaktadır (Zemahşerî, *Keşşaf*).

28. Sura üfürme deyimi için bkz. 36/Yasin 51. Gözlerin belermesi şeklinde çevirdiğimiz “zürkan” kelimesi, korkudan gözlerin dışarı fırlaması ve renklerinin birbirine karışması anlamına gelmektedir (Maverdî, *en-Nüket*; İbn Atiye, *el-Muharreru'l-Veciz*; Zemahşerî, *Keşşaf*).

29. Mekkelilerin putlarından şefaata beklentisini reddeden bu ayetler, bağlamından koparılarak Müslümanların şefaatine delil getirilmektedir ki ayetlerin ruhu ve geçtiği bağlam buna aykırıdır (53/Necm 26). Müslümanların şefaata anlayışı ile ilgili olan ayetler: “Ey iman edenler! Alış verişin, dostluğun ve şefaatin bulunmadığı gün gelmeden önce size verdiğimiz rızıklardan infak edin. Kâfirler gerçekten zalim kimselerdir! ... O izin vermeden huzurunda şefaata edecek kim?” (2/Bakara 254-255). Kur’an-ı Kerim, müminler için şefaati dünyevî bir olgu olarak kabul etmekte ve onu iyi ve kötü şefaata (aracılık) olarak ikiye ayırmaktadır (4/Nisa 85).

30. “Hay” sıfatı, diri ve ölümsüz, “Kayyum” sıfatı da yarattığı varlıklara sürekli hükümler olması anlamına gelmektedir.

31. Tefsirciler zulmü şirk ve küfür olarak değerlendirmişlerdir. Çünkü şirk en büyük zulümdür (31/Lokman 13). Şirk dininin ucuz mükâfat vaatleri boşa çıkmış ve beklentiler hayal kırıklığına dönüşmüştür.

32. Bu cümlede kastedilen metin okuma değildir. Vahiy gelmeden hüküm verme veya önceki ayetlerde dile getirilen vaatlerin bir an önce gerçekleşmesini isteme aceleciliğidir (bkz. 75/Kiyamet 16-20. ayetler).

33. İsrailoğullarının ahdinde durmaması ve Samirî’nin sapması örneğinin ardından Hz. Âdem hakkında yapılan bu hatırlatma son derece anlamlı gözükmektedir. Samirî tıpkı İblis gibi günahına gerekçe üretirken Hz. Âdem suçunu itiraf edip tevbe etmektedir.

34. İnsana secde etmenin anlamı için bkz. 38/Sad 72, 73; 7/A’raf 11-25; 2/Bakara 30-39.

35. Sev’ât kelimesi “sev’etun” kelimesinin çoğuludur, vücut veya ceset demektir (5/Maide 31). Bütün organları ifade eden kelime, tefsirciler tarafından cinsel organ olarak anlaşılmış ve çirkin yer diye tercüme edilmiştir (Razî, *Mefâtîhu’l-Gayb*). Devamındaki ifade de sadece organlarını değil bütünüyle üzerlerini örttüklerini dile getirmektedir. Utanma duygusuyla örtünmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. “Bedâ” fiili de zihinde beliren ilk düşünce anlamına gelmektedir (Rağıb, *Müfredât*).

36. Bu ayetlerle Hz. Musa kıssası arasında bağlantı kuranlar, Hz. Musa’nın Hz. Âdem ile karşılaştığını ve onu günah işleyerek insanlığı cennetten çıkarmakla suçladığını, Hz. Âdem’in de Allah’ın kaderi gereği buna mecbur olduğunu söyleyerek Hz. Musa’ya cevap verdiğini iddia etmişlerdir (Buharî, Tefsir 20). Fakat bu iddialar İsrailiyat kökenli rivayetler üzerinden Emevî kaderciliğinin ispatlanma girişiminden başka bir anlam ifade etmemektedir.

37. “Haşır”, kıyamet günü hesabın görülmesi için insanların mahşer yerinde toplanması demektir. Dünyada Allah’ın ayetlerine karşı kör kesilenler, mahşerde körleştirilmektedir.

38. “Rabbin hamdini tesbih eyle.” ifadesinin açıklaması için bkz. 68/Kalem 29; 50/Kâf 39; 25/Furkan 58.